

Олійник Олена Сергіївна,

доцент кафедри кримінального права
та процесу Київського національного
університету ім. Вадима Гетьмана,
кандидат юридичних наук

АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Принципи кримінального права – це основоположні засади, керівні ідеї, які впливають зі змісту правових норм, закріплених у кримінальному законодавстві.

Питання принципів кримінального права та їх класифікації досліджувались в роботах таких вітчизняних та зарубіжних авторів як: В. Б. Авер'янов, М. М. Бабаєв, М. В. Бавсун, Н. В. Васильєв, В. А. Гацелюк, П. С. Дагель, С. Г. Келіна, В. В. Копейчиков, М. Й. Коржанський, Н. Ф. Кузнецова, А. А. Піонтковский та ін.

Принципи права, в тому числі кримінального, є критерієм оцінки права і методологічною основою його подальшого вдосконалення. Тобто на підставі принципів оцінюють рівень і ефективність реалізації права і на ґрунті саме цих категорій його пізнають і поліпшують. Проблема наукового дослідження сутності принципів кримінального права та їх класифікації сьогодні має актуальне теоретичне і практичне значення. Порушене питання концентрує в собі історичні, філософські, моральні і юридичні й сучасні соціально-політичні аспекти вітчизняної юридичної науки.

Так, під класифікацією зазвичай розуміють певну систематизацію знань про об'єкти, які класифікуються або систематизацію самих об'єктів (предметів, явищ, властивостей). Визначальна властивість наукової класифікації – розподілення об'єктів на окремі класи у відповідності з їх об'єктивними загальними й відмінними ознаками, з їх закономірностями та взаємозалежністю.

Переважає більшість авторів визнає, що трирівнева система принципів права (загальноправові, міжгалузеві та галузеві) є досить сталою в теорії права. В основі такого поділу принципів лежить сфера поширення їх дії. Даною класифікації дотримувалися і продовжують дотримуватися багато провідних фахівців в області теорії права (С. С. Алексєєв, М. І. Байтін, А. М. Васильєв, Н. І. Матузов, Л. С. Явич та ін.), які вважають її цілком виправданою як теоретично, так і практично.

В свою чергу, П. С. Берзін розглядає наступні рівні принципів кримінального права: загальноправові принципи кримінального права

(серед них називає: принцип законності, принцип верховенства права, принцип соціальної справедливості, принцип гуманізму, принцип рівності громадян перед законом); галузеві (спеціальні) принципи кримінального права (серед них: принцип невідворотності кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру; принцип винної відповідальності; принцип особистості при застосуванні заходів кримінально-правового характеру; принцип застосування заходів кримінально-правового характеру за вчинення суспільно небезпечного діяння, визначеного у КК; принцип індивідуалізації застосування заходів кримінально-правового характеру; принцип диференціації заходів кримінально-правового характеру); міжгалузеві принципи кримінального права (серед них: принцип здійснення правосуддя лише судом, принцип участі громадськості у здійсненні правосуддя, принцип обов'язкового виконання судових рішень, принцип доведеної вини, принцип розумних строків); інституційні принципи кримінального права (серед них: принцип карального впливу; принцип співрозмірності (відповідності) призначеного покарання тяжкості злочину, обставинам його вчинення та особі, яка його вчинила; принцип надання особі амбулаторної психіатричної допомоги та/або поміщення її в спеціальний лікувальний заклад; принцип застосування примусового лікування; принцип врахування злочинів, вчинених уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи; принцип врахування щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки неповнолітнього).

Таким чином, загальноправові, міжгалузеві та спеціальні принципи тощо, виступаючи як система, співвідносяться як загальне й особливе, взаємно доповнюють один одного й конкретизують закладені в них ідеї, причому всі вони виступають в єдності. Тільки в такому випадку ці принципи можуть максимально сприяти розвитку регульованих ними суспільних відносин.

На нашу думку, виділення великої кількості рівнів та критеріїв класифікації в системі принципів кримінального права має право на існування, але водночас певні з них не мають практичного значення. Дійсно такий підхід є недоцільним, бо це не тільки значно все ускладнює, оскільки виникає необхідність з'ясування особливостей співвідпорядкованості і взаємодії принципів різних рівнів між собою, але й неминуче тягне за собою істотне збільшення кількості самих принципів.